

**HOTĂRÂREA nr. 75
din 22.02.2018**

Dosar nr: 580/2017

Petent/ă: ...

Reclamat/ă: ..., Universitatea din București, Facultatea de Științe Politice.

Obiect: articolul postat pe blog /fara-burka-niqab-sau-hijab-in-institutiile-de-stat-din-romania/ la data de 12.10.2017

I. Numele, domiciliul și sediul părților

1. Numele și domiciliul procedural al petentului

...

București, Parlamentul României, Camera Deputaților, Comisia pentru drepturile omului, culte și problemele minorităților naționale,

2. Numele, sediul și domiciliul procedural al reclamaților

...

II. Obiectul sesizării și descrierea presupusei fapte de discriminare

3. Petentul reclamă apariția unui articol scris de către un conferențiar universitar, în care acesta descrie o posibilă faptă de discriminare (atitudinea și propriile îndoieli cu privire la purtarea de niqab sau hijab în instituțiile statului).

4. De asemenea, în articol este afirmată nevoia de îngrădire a drepturilor azilanților și refugiaților pentru mai multă fidelitate și responsabilitate față de țara în care trăiesc.

III. Citarea părților

5. În temeiul art. 20, alin. 4, din O.G. nr.137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, cu modificările și completările ulterioare, republicată, Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării a îndeplinit procedura legală de citare a părților.

6. Titularul de dosar a dispus prin Rezoluția nr. 2/07.11.2017 verificarea de către echipa de investigații a aspectelor sesizate în petiție.

7. Prin adresa înregistrată sub nr. 138/11.01.2018 au fost citate părțile din dosar, pentru termenul stabilit la data de 30.01.2018. La termen, reclamatul ... a fost prezent, asistat de către avocat cu împuternicire la dosar, petentul nefiind prezent.

IV. Susținerile părților

Susținerile petentului

8. Prin intermediul memoriului înregistrat sub nr. 5826/02.11.2017 și nr. 5900/07.11.2017 petentul, președinte al Comisiei pentru drepturile omului, culte și problemele minorităților naționale de la Parlamentul României, sesizează apariția în spațiul public a articolului intitulat „FĂRĂ burka, niqab sau hijab în instituțiile DE STAT din România!”, scris de domnul ....

9. Petentul supune acest articol spre analiză și luarea măsurilor legale Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării în calitate de garant al respectării și aplicării principiului nediscriminării.

10. În urma Mandatului cu nr. 23594/13.11.2017 al președintelui C.N.C.D., reprezentanți ai Serviciului de Inspecție s-au deplasat la sediul Facultății de Științe Politice din cadrul Universității din București în data de 22.11.2017. Din raportul cu nr. 207/12.12.2017 reiese că faptele descrise de către domnul profesor ... pe blogul său personal și pe rețeaua Facebook au avut loc în data

de 11.10.2017 la cursul de Geopolitică predat anului I din programul de MA Relații Internaționale din cadrul Facultății de Științe Politice, Consiliul Facultății aflând despre existența acestora numai când au fost contactați de către reprezentanți mass-media, ca urmare demarând o anchetă internă în data de 08.11.2017.

11. Studenta în cauză, ..., originară din Irak, cu statut de refugiat – a susținut că partea reclamată i-a comunicat la sfârșitul cursului că îl deranjează purtarea de hijab la orele sale și a rugat-o să nu se mai prezinte cu capul acoperit, în caz contrar urmând ca dumnealui să vină cu patruzeci de icoane pe care le va așeza pe catedră. Profesorul i-a mai spus că îi pare rău că în România legislația nu e similară cu cea din Franța, unde ar fi putut invita poliția să o dea afară de la curs. Studenta nu a dorit să facă o sesizare la adresa profesorului și după acest incident s-a așezat în ultima bancă la cursurile acestuia. Aceasta a pus la dispoziția echipei de investigație permisul de ședere în România.

12. Ca urmare a întrebărilor adresate de către reprezentanții C.N.C.D., studenta ..., care a stat în prima bancă cu studentele originare din Irak, arată că după finalizarea cursului, modul în care profesorul i s-a adresat colegei ei a fost lipsit de agresivitate, avansând o ipoteză de lucru/cercetare a inadecvării afișării unui însemn religios în spațiul de natură laică al universității. Când profesorul a întrebat-o pe studentă cum ar reacționa dacă dumnealui ar pune pe catedră 40 de icoane pentru a-și demonstra în timpul cursului apartenența la religia ortodoxă, aceasta a răspuns că nu ar deranja-o și că pentru ea este foarte important să poarte îmbrăcămintea tradițională (hijabul). Profesorul nu a condiționat accesul la curs de purtarea hijabului și nici nu a mai existat la celelalte cursuri vreo discuție contradictorie. În concluzie declară că nu a fost discriminare la adresa colegei, mai ales că partea reclamată, în aparență sever, este corect și echidistant. Se mai arată faptul că acesteia i-a fost acordat un punct în plus întrucât a răspuns corect la o întrebare privind tema cursului respectiv motivele unificării Egiptului de Nord cu Egiptul de sud.

13. Altă studentă, ,, cetățean român de naționalitate iordaniană, de religie musulmană, însă fără a purta hijab, a susținut că profesorul ... a avut un ton vizibil agresiv, spunând că este deranjat de ținuta colegei sale și că „ar fi bine” să renunțe la aceasta în timpul cursurilor sale. Mai mult, dacă va continua să se prezinte în aceeași ținută, dumnealui va aduce icoane pe care le va afișa ostentativ pe catedră și regretă că nu suntem în Franța unde ar fi putut chema autoritățile, care nu permit purtarea ținutelor islamice în instituții publice. Se mai arată că la finalul discuției colega ei .... a început să plângă, fiind clar afectată de întrebările și sugestiile profesorului. Doamna. a pledat fără succes, profesorul fiind nervos, pentru purtarea veșmintelor tradiționale la persoanele mai religioase și a observat că la un curs anterior (din 04.10.2017) domnul ... a făcut comentarii răutăcioase și remarci jignitoare la adresa arabilor/musulmanilor. După cursul din 11.10.2017 nu au mai existat discuții de acest gen. Deși consideră discriminatoriu comportamentul părții reclamate la adresa femeilor musulmane purtătoare de hijab, nu dorește sancționarea acestuia.

14. În cadrul ședinței de audieri din data de 30.01.2018, petentul nu a fost prezent.

Susținerile părților reclamate

15. Din raportul cu nr. 207/12.12.2017 al echipei de investigație a C.N.C.D. rezultă că prima parte reclamată (asistat de avocat ...) a susținut că își asumă materialul publicat pe blogul personal și pe rețeaua de socializare Facebook cu privire la persoanele de religie musulmană și cu privire la discuția purtată cu studenta .... pe tema hijabului, beneficiind – ca orice alt cetățean – de dreptul la liberă exprimare. Acesta a mai declarat că după finalizarea cursului său de Geopolitică din data de 11.10.2017 la care au participat studenții anului I ai programului de Master Relații Internaționale, ultimul din ziua aceea (între orele 18.00 – 20.00), i-a adresat studentei în cauză o întrebare privind eventualitatea de a nu-și afișa pe chip atât de ostentativ credința iar aceasta susținea printre țipete că are drepturi.

16. Prin intermediul înscrisului înregistrat sub nr. 6259/23.11.2017 adresat echipei de investigație (aflat la fila 33 a dosarului), reclamatul se arată mulțumit de faptul că echipa a acceptat prezența la discuții a avocatului, ceea ce decanul FSPUB refuzase la 02.11.2017.

17. De asemenea, arată că întrebarea pe care i-a adresat-o studentei „purtătoare de hijab” a fost pusă după curs, ba chiar la sfârșitul cursurilor din ziua respectivă, deci în afara activităților didactice.

18. Acesta susține că nu a dat pe nimeni afară și nici nu a amenințat cu examenul final, ci a formulat o simplă întrebare, fără să considere că ar fi discriminat pe cineva deoarece nu a pus

În discuție religia studentei în cauză ci afișarea unor piese de îmbrăcăminte ce pot fi interpretate ca simboluri religioase și care pot perturba procesul de evaluare a studenților (în cazul unui cap acoperit de hijab nu poți fi sigur că persoana în cauză nu are căști pe cap sau în urechi).

19. Nu poate fi vorba de discriminare atâta timp cât întrebarea în cauză a fost pusă după curs, în timpul cursului studenta fiind notată cu calificativ maxim, și mai mult, aceasta nu a depus nici o plângere împotriva profesorului. Se invocă prin urmare lipsa calității procesuale active.

20. Reclamatul mai arată că, potrivit art.2 al Codului de Etică al Universității București, universitatea este un spațiu laic iar art.11 al O.G. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, modificată, Secțiunea a III-a referitoare la Accesul la Educație, nu își produce efectele atâta timp cât întrebarea este pusă după orele de curs.

21. Reclamatul solicită să fie luat în calcul faptul că un examen oral e mult mai puțin egal, ca dificultate, pentru toți participanții, în timp ce la scris toți studenții primesc aceleași subiecte, în același timp, având același timp la dispoziție.

22. Se mai precizează că articolul asupra căruia se face vorbire este doar o introducere ce conduce la problema centrală: statul român funcționează încă de la jumătatea secolului al XIX-lea ca stat secular iar profesorul ..., în calitate de cetățean cu obligații și drepturi depline, ar dori să rămână exact așa. Prin urmare, simbolurile religioase de orice fel au locul lor, dar nu în instituțiile de stat, referirea la caracterul laic al statului român neputând fi considerată o formă de discriminare.

23. În continuare se face mențiune la recomandarea C.N.C.D. nr. 323/21.11.2006 către Ministerul Educației de a concepe și aplica un set de măsuri prin care să asigure, în instituțiile publice de învățământ, „afișarea simbolurilor religioase doar în cursul orelor de religie sau în spațiile destinate exclusiv învățământului religios.” Prin urmare, reclamatul precizează că, exact ca și C.N.C.D., crede că statul român este și trebuie să rămână laic.

24. Ca notă suplimentară partea reclamată face referire la anumite caracteristici cunoscute publice ale petentului: deputat în prezent, care încă de acum mai bine de zece ani era recunoscut în spațiul public drept negaționist al genocidului armean (citează un raport al Asociației ProDemocrația și referiri din ședința Camerei din 25 aprilie 2017 de pe site-ul oficial al Camerei Deputaților).

25. La cele de mai sus reclamatul anexează și precizările sale din 08.11.2014 la solicitarea FSPUB, unde poziția sa este similară (p.27).

26. La ședința de audieri de la sediul C.N.C.D.din data de 30.01.2018 a fost prezent doar reclamatul ..., însoțit de avocat. Acesta a declarat că nu a avut loc un act de discriminare deoarece, pe lângă faptul că discuția a avut loc după ore, în clădirea facultății, nici măcar o clipă n-a fost vorba despre convingerile religioase ale persoanelor, ci despre caracterul laic al statului și al instituțiilor sale (există și o decizie prin care s-a stabilit și că va fi prevăzut în Codul de Etică al Universității București faptul că aceasta este spațiu laic). Mai mult, arată faptul că nu a condiționat-o și nu a obligat-o, ci doar a întrebat-o pe studentă dacă ar putea lua ca ipoteză de lucru dacă ar trebui să fie cu hijab. În momentul în care a început să țipe oarta reclamată arată că ar fi fost posibil să fi spus fraza aceea: ”dacă am fi fost în Franța” fiind vorba despre o reacție de moment, de context. Tocmai înainte îi acordase un calificativ foarte mare. Partea reclamată a aratat că este preocupat de transparența examenelor și posibila utilizare a telefonului mobil a căștilor sau altele, iar dacă nu vede chipul omului are îndoieli.

27. Partea reclamată subliniază faptul că miza principală a textului publicat este menținerea caracterului laic al statului român. Ar fi util ca în instituțiile publice să nu existe nici un simbol religios. Partea reclamată arată că ar trebui să se facă o diferență între activitatea sa pe blog și activitatea sa profesională. De asemenea interlocutorul său direct nu a reclamat discriminarea și nu se simte discriminat, referindu-se la diferențe axiologice.

28. În completarea cu numărul 447, concluzii depuse de către partea reclamată la ședința de audieri din data de 30.01.2018, se fac o serie de precizări care sunt însoțite de 16 anexe. Studenta presupus discriminată nu a reclamat încălcarea drepturilor sale în nici un moment, niciodată în întreg intervalul dintre 11.10.2017 și 30.01.2018. Facultatea de Științe politice a UB declară oficial că studenta în cauză a beneficiat de toate drepturile conferite de lege. Comisia de Etică a Universității din București nu folosește deloc, referindu-se la schimbul de replici din 11.10.2017, termenul de discriminare. Nici Ministerul Educației nu vorbește despre discriminare, ci doar recomandă o atitudine pe care, de altfel, partea reclamată a și avut-o (și anume astfel de opinii să fie exprimate în afara orelor de curs). Sunt aduse ca sprijin alte puncte de vedere ale

unor persoane publice . Preocuparea personală și legitimă, în plan cetățenesc și academic, pentru menținerea caracterului laic al statului român și al spațiului universitar. Simpla discutare a măsurii în care simbolurile religioase își au sau nu locul în instituții de stat nu aduce atingere și nu limitează libertatea religioasă, care este parte a libertății de conștiință. O speță asemănătoare a fost deja rezolvată de către C.N.C.D. prin emiterea unei recomandări către Ministerul Educației de respingere a simbolurilor religioase în instituțiile de învățământ (Recomandarea cu nr. 323/2006). Diferența substanțială de tratament: faptul că o simplă întrebare generează o seamă de reacții instituționale, în timp ce cazuri clare de discriminare nu trezesc nici un fel de reacții serioase din partea nimănui. Partea reclamată se declară contrariată și mâhnită de apariția pe pagina de Facebook a C.N.C.D. a două articole de presă (postate în 3.11.2017, după deplasarea echipei de investigație la FSPUB) care conțin acuzații nedovedite și minciuni, ceea ce aduce atingere dreptului său la imagine. Problema adresei de corespondență: de ce comunicările C.N.C.D. sunt trimise cu obstinație pe adresa facultății? Se reiterează câteva precizări legate de profilul axiologic al „părții reclamante”. Se încheie cu un scurt rezumat final, prin care domnul ... se recomandă prin activitățile și scrierile sale un susținător constant al faptului că UE va trebui importe forță de muncă și să folosească inclusiv migrația masivă dinspre Orientul Mijlociu ca fereastră de oportunitate; un om care a contribuit împreună cu și la întemeierea unui ONG anti-discriminare contra rasismului și antisemitismului; o persoană ostilă oricăror prejudecăți față de lumea arabo-islamică și față de Orientul Mijlociu; un om care pune după un curs o întrebare care nu privește în nici un fel chestiuni de natură religioasă, ci explorează măsura în care studenta în cauză dorește sau nu să accepte existența statului laic în România, într-o facultate care se autodefiniște oficial ca fiind spațiu laic. Nici măcar atunci când instituții ale statului află ce s-a întâmplat în realitate, ele nu intervin în spațiul public și nu informează opinia publică.

29. Din raportul cu nr. 207/12.12.2017 al echipei de investigație (aflat la fila 75 a dosarului) reiese că Facultatea de Științe Politice din cadrul Universității București a dispus o anchetă internă și a publicat pe site-ul propriu două comunicate cu privire la situația creată în data de 11.10.2017 la cursul de Geopolitică, prin care informa publicul cu privire la decizia de a trimite cazul spre judecată Comisiei de Etică din cadrul Universității din București, având în vedere prerogativele limitate ale Consiliului facultății și faptul că elementele sesizate se încadrează într-o problemă de etică.

30. Unul dintre studenții audiați în ancheta internă, declară că studenta .... i-a spus profesorului că dacă îl deranjează ținuta sa, atunci dumneaei este de acord să se prezinte direct la examenul final și că în timpul unei ore de curs anterioare ... a făcut o remarcă jignitoare la adresa musulmanilor fără a se adresa vreunui dintre studenți în special.

31. În timpul anchetei interne a FSPUB o altă studentă declară că profesorul ... a întrebat-o pe studenta .... dacă este corect să poarte hijab într-un cadru instituțional și a susținut că afișarea de icoane pe catedră ar fi echivalentul acestui comportament.

32. Totodată, reprezentanții FSPUB au precizat că se delimitează de orice gest sau atitudine discriminatorie, defăimătoare, de instigare la ură ori hărțuire și depun toate eforturile pentru respectarea, de către toți membrii comunității academice a FSPUB, a drepturilor și libertăților individuale inclusiv a celor religioase, precum și a tuturor principiilor, drepturilor și obligațiilor prevăzute în Carta Universității din București și Codul de Etică al Universității din București.

33. Decanul a declarat că a discutat cu studenta .... pentru a o informa cu privire la drepturile pe care aceasta le are și pentru a o asigura că are acces neîngrădit la cursurile și evenimentele organizate de Facultatea de Științe Politice.

34. În întâmpinarea cu nr.414/29.01.2018 a Universității București – Facultatea de Științe Politice, se arată că sesizarea care face obiectul Dosarului 580/2017 este inadmisibilă în raport cu Universitatea din București (FSPUB). Această discuție a făcut obiectul unei postări pe blogul personal al domnului ... precum și a mai multor știri difuzate de mai multe instituții de presă. Conduita domnului conf. Univ. dr. ... a fost una strict personală și nu una instituțională. Se arată că Universitatea din București – Facultatea de Științe Politice se dezice de orice formă de discriminare, sprijinind egalitatea în drepturi a tuturor studenților și angajaților săi. Iar în cazul în care se va respinge excepția inadmisibilității roagă să se constate că sesizarea care face obiectul Dosarului 580/2017 este neîntemeiată în raport cu Universitatea din București – Facultatea de Științe Politice. Temeiul în drept sunt Legea nr.1/2011 a educației naționale și O.G. nr.137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare.

35. Prin același document nr.414/29.01.2018 se arată că în 13.11.2017 a fost sesizată Comisia de Etică. Aceasta a comunicat la 10.01.2017 că a avut loc audierea domnului ... și că studenții .....au fost convocați dar nu s-au prezentat.

36. Comisia de Etică arată că a atras atenția domnului conf. Univ. dr. ... că „regulamentele în vigoare ale Universității din București nu conțin prevederi referitoare la vestimentație și însemne religioase. Prin urmare, Comisia de Etică a Universității din București i-a recomandat ca în viitor să dea dovadă de tact în spațiul academic, în spiritul prevederilor art.7 din Carta Universității din București precum și ale art. 4, par. a și art. 31 din Codul de Etică al Universității din București. De asemenea, Comisia de Etică a Universității din București i-a recomandat domnului conf. Univ. dr. ... să evite situațiile care pot afecta imaginea publică a Universității din București.”

V. Motivele de fapt și de drept

36. Colegiul director reține că primul reclamat s-a manifestat în public împotriva unei studente îmbrăcate în mod tradițional conform religiei musulmane (hijab) și a afirmat că ar trebui interzisă accesul persoanelor în instituții publice care se îmbracă în mod similar. Colegiul director constată că hijab-ul nu acoperă fața, nu poate fi considerat ca fiind un afront la adresa drepturilor femeilor, este similar unui batic purtat în mod tradițional în zonele rurale din România.

37. Colegiul director respinge excepția lipsei calității procesuale invocate de a treia reclamată, arătând că primul reclamat și-a manifestat poziția și în cadrul orelor, la serviciu, în calitate de angajat, față de care angajatorul trebuia să ia măsuri.

38. **În drept**, în soluționarea prezentei sesizări apreciem că sunt incidente următoarele texte de lege:

➤ art. 10 și art. 14 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale;

➤ art. 1 alin. (3), art. 16, art. 29 și art. 30 din Constituția României, revizuită în 2003;

➤ art. 2 alin. (1) și art. 15 din O.G. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare (în continuare O.G. 137/2000).

39. Colegiul este chemat să se pronunțe asupra raportului dintre libertatea de exprimare și dreptul la demnitatea persoanei, interzicerea discriminării raportat la aprecierile reclamatului, obiect al prezentei sesizări. Analiza urmărește să stabilească dacă în acest caz s-a depășit limita libertății de exprimare și în consecință se impune o ingerință a statului prin aplicarea unei măsuri proporționale cu scopul urmărit.

40. Potrivit jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, pentru a fi acceptată o ingerință în dreptul de exprimare, aceasta trebuie

- să fie **prevăzută de lege** (care la rândul ei trebuie să îndeplinească anumite calități: să fie previzibilă și accesibilă),
- să urmărească un scop legitim,
- să fie necesară într-o societate democratică și
- să fie proporțională cu scopul urmărit (Corneliu Bârsan, *Convenția europeană a drepturilor omului*, vol. I. Ed. C.H. Beck, București, 2005, p. 769-801).

41. **Prima cerință**, cea a **existenței unei prevederi legale**, care să reglementeze ingerința statului în exercitarea dreptului libertății de exprimare este îndeplinită de art. 2 alin. (1) coroborat cu art. 15 din O.G. 137/2000. Totuși, apreciem că aceste texte de lege trebuie coroborat cu art. 2 alin. (8) din O.G. 137/2000 potrivit căruia „prevederile ordonanței nu pot fi interpretate în sensul restrângerii dreptului la libera exprimare, a dreptului la opinie și a dreptului la informație”. Apreciam că **ambele texte normative sunt previzibile și accesibile**, deși protejează o valoare fundamentală într-o societate democratică și sunt noțiuni care au și un caracter abstract.

42. Raportat la scopul legitim urmărit prin posibila ingerință a statului în libertatea de exprimare se urmărește protejarea demnității umane a tuturor cetățenilor din România, indiferent de etnia și religia acestora. Protecția demnității unei persoane aparținând unui grup etnic ori a unei anumite religii, constituie un scop legitim într-o societate democratică. Pentru a se produce o atingere, încălcare a demnității umane, ca drept constituțional protejat, declarațiile, obiect al prezentei petiții, ar trebui să întrunească elementele:

- un comportament manifestat în public, având caracter de propagandă sau de instigare la ură pe criteriul etnic și religios,
- ori un comportament care are ca scop sau vizează atingerea demnității ori crearea unei atmosfere ostile, degradante, umilitoare sau ofensatoare îndreptate împotriva unui grup de persoane legat de apartenența la un grup etnic și religios – astfel cum prevede art. 15 din O.G. 137/2000, republicată.

43. **Colegiul director constată că primele două condiții** (să existe o prevedere legală și să se urmărească un scop legitim) **pentru a fi acceptată o ingerință a statului sunt îndeplinite.**

44. **Rămâne de competența Colegiului director să stabilească dacă interferența în libertatea exprimare „este necesară într-o societate democratică”.** În acest demers Colegiul director analizează dacă există motive „relevante și suficiente” care să justifice ingerința în libertatea de exprimare din perspectiva unei „nevoi imperioase” („pressing social need”).

45. Identificarea unei „nevoi imperioase”, respectiv necesitatea oricărei restricții privitoare la exercițiul libertății de exprimare trebuie să fie stabilită într-o manieră convingătoare, **iar autorității naționale îi revine atributul evaluării existenței unei “nevoi imperioase” susceptibile de o anumită marjă de apreciere** (Corneliu Bârsan, Convenția Europeană a drepturilor omului, Comentariu pe articole, Vol. I., Ed. All Beck, București, 2005, pag. 801.)

46. În conformitate cu principiul subsidiarității, statele membre dispun de o „margine de apreciere” în stabilirea limitării libertății de exprimare. Autoritățile statelor membre au un contact direct și permanent cu realitățile sociale și sunt primele care se pronunță asupra existenței unei „nevoi sociale presante”. Marginea de apreciere se va stabili potrivit standardelor minime ale CEDO. (vezi *Handyside v. United Kingdom* par. 48 și par. 49).

47. În scopul de a determina dacă declarația obiect al prezentei autosesizări constituie un discurs de ură, Colegiul va examina: **obiectivul urmărit de reclamat, conținutul declarației, contextul în care a avut loc, conținutul declarației, rolul în societate al persoanei, autor al afirmației.**

48. Obiectivul urmărit de reclamat este important: a dorit acesta să disemineze opinii legate de originea etnică sau religie ori a urmărit doar informarea publicului asupra unui subiect de interes public (vezi *Jersild c. Danemarca*). În acest punct Colegiul director nu analizează intenția de a discrimina a reclamatului, acest aspect nu are relevanță în stabilirea unei fapte de discriminare.

49. Colegiul apreciază că în speță, articolul nu a avut rolul de a informa publicul și nici nu s-a urmărit acest aspect, prin articolul respectiv, partea reclamată aducând în prim plan aspecte negative, concepții politice și aspecte negative ale realității sociale. După cum a arătat reclamatul nu s-a dorit sub nici o formă discriminarea persoanelor de religie musulmană, însă după cum am arătat anterior intenția reclamatului nu este relevantă în stabilirea caracterului discriminatoriu al articolului publicat și a discuției purtate cu studenta de religie musulmană.

50. **Europa se confruntă cu o criză a refugiaților în Europa**, fenomen politico-social care a dat naștere unor polemici nivelul întregii societăți românești și europene. Prin modul de redactare al articolului partea reclamată arată faptul că persoanele de religie musulmană au fost întotdeauna binevenite în România. În contextul actual se pune problema afișării portului tradițional musulman, în instituții de învățământ, aspect de natură a aduce atingere caracterului laic al instituțiilor de învățământ, fiind adusă în discuție chiar o hotărâre emisă de către Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării.

51. Acesta ar fi contextul în care partea reclamată a precizat ”M-am trezit pe cap, ieri, la unul din cursurile mele, cu o purtătoare de acoperământ islamic. Nu o *burka*, aceea care ascunde complet capul, inclusiv fața, ci mai degrabă ceva care semăna cu ceea ce numim în mod obișnuit *hijab* sau *al-amira* (pentru diferențele dintre aceste forme de exprimare vestimentară a identității religioase islamice, vezi un material ilustrat, cu destule explicații, la adresa de internet <http://www.bbc.co.uk/newsround/24118241>). La o întrebare vădit benignă, zic eu, adresată în afara orelor de curs (de fapt, după ele) legată de eventualitatea ca persoana în cauză să ia în calcul, măcar ca simplă ipoteză de lucru, rugămintea mea de a se gândi dacă, totuși, chiar e cazul să-și afișeze în chip atât de ostentativ credința, am primit, în loc de răspuns, un șir de zbierăte. Cu puținele cuvinte pe care le știe în limba română, persoana în cauză – relativ recent ajunsă în România, pe cât am înțeles, ca refugiat sau azilant – mi-a transmis, printre alte răcnete: „Eu am drepturi!”. Perfect adevărat. Are drepturi, desigur, ca orice alt azilant sau refugiat; știi și eu asta. Doar că drepturi am, la naiba, și eu, nu numai domnia sa.”

52. Apoi reclamatul își exprimă punctul de vedere cu privire la afișarea sau purtarea de simboluri religioase în clădirile în care funcționează instituții de stat, fiind nevoie de o inițiativă legislativă în acest sens. Articolul se încheie cu privire la loialitatea manifestată de către refugiați sau azilanți. "Cel care vine aici din Siria, să zicem, și solicită azil sau chiar cetățenie română, cui ar trebui să fie fidel – României, sau, eventual, identității culturale și religioase islamice împinse, dacă-i loc cumva pentru așa ceva, chiar până la ideea de jihad?"

53. Articolul a fost publicat pe blogul personal al părții reclamate. Discuțiile menționate în articol au avut loc în cadrul unei instituții de învățământ, după terminarea orelor de curs. Cu toate acestea la discuțiile purtate au fost prezenți și alți studenți.

54. Din perspectiva analizei limitelor libertății de exprimare, rolul, poziția autorului declarației supusă controlului este determinantă. Partea reclamată este conferențiar universitar la Facultatea de Științe Politice. Prin hotărârea CEDO, secția I, hotărârea Verlagsgruppe News GmbH c. Austria, 14 decembrie 2006, 76918/01 se arată faptul că *Art. 10 permite și publicarea unor texte ce pot aduce atingere demnității unei persoane, dacă subiectul este de interes public și a fost tratat cu bună credință*. Subiectul cu siguranță este de interes public rămând sub semnul întrebării buna credință a autorului său, articolul relatând discuția purtată cu studenta.

55. Colegiul director, reiterează faptul că, libertatea de exprimare constituie valoarea fundamentală a unei societăți democratice și plurale. Din această perspectivă, libertatea de exprimare are un rol substanțial în rândul drepturilor fundamentale cuprinse în Constituție și constituie trunchiul comun pentru exercitarea drepturilor fundamentale din sfera comunicării. În această sferă se includ: dreptul la libertatea presei, dreptul la libera exprimare a creațiilor artistice sau cele din zona literaturii, libertatea de predare a științei și libertatea creației. De asemenea, de acest trunchi comun se leagă și libertatea conștiinței, a religiei și libertatea de întrunire. Acest grup de drepturi asigură participarea avizată a cetățeanului la procesele sociale și politice. **Exprimarea liberă a opiniilor și credințelor, chiar și a celor nepopulare sau atipice, reprezintă condiția fundamentală a existenței unei societăți vii și capabilă de dezvoltare.**

56. În nenumăratele decizii asupra libertății de exprimare, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a arătat că acest drept „**acoperă nu numai informațiile și ideile primite favorabil sau cu indiferență ori considerate inofensive, dar și acele care șochează sau deranjează. Acestea sunt cerințele pluralismului, toleranței, spiritului deschis, fără de care nu există societate democratică.** (CEDO, Lingens c. Austriei).

57. Apreciem că, în speța de față se impune interferența statului în limitarea libertății de exprimare, partea reclamată urmărind să sublinieze anumite aspecte apreciate ca negative, însă modul în care s-a adresat partea reclamată studentei sale precum și modul în care a relatat pe bloc cele petrecute au condus la lezarea demnității persoanelor de religie musulmană, fiind create un sentiment de inferioritate pentru studenta aparținând acestui cult.

58. Trebuie avute în vedere stereotipurile, atât cele pozitive, cât și cele negative, atât de către societate în general cât și de cadrele didactice, rolul acestora fiind deosebit de important în formarea unei societăți care își respectă toți semenii săi, fără nici un fel de deosebire. În calitate de cadru didactic, reclamatul ar fi trebuit să manifeste toleranță și echidistanță, mai ales că nu era vorba despre un port care să acopere chipul studentei respective de tipul burka sau niquab. Din relatările reclamatului și al persoanelor prezente a reieșit faptul că studenta purta un acoperământ de tip "hijab" care acoperă părul și gâtul, lăsând fața complet descoperită. Se poate compara acoperământul respectiv cu un batic sau năframă, acoperământ tradițional românesc. Din declarațiile martorilor a reieșit faptul că partea reclamată ar fi rugat-o pe studentă să nu mai vină cu capul acoperit, în caz contrar acesta urmând să vină cu obiecte de cult creștine. Partea reclamată a mai făcut o remarcă potrivit căreia regretă faptul că nu există o legislație similară celei din Franța care să îi permită chemarea autorităților.

59. Colegiul director urmează a avea în vedere și cauza S.A.S. c Franței privind portul vălului integral de burqa/niquab. " Curtea acceptă că, prin introducerea interdicției litigioase, legiuitorul urmărea să răspundă unor probleme de „siguranță publică” (sûreté publique sau sécurité publique în versiunea franceză – n. tr.), în sensul celui de-al doilea paragraf al articolelor 8 și 9 din Convenție." "Astfel, deși este adevărat că domeniul de aplicare al interdicției este larg, întrucât privește toate locurile accesibile publicului (cu excepția lăcașurilor de cult), legea din 11 octombrie 2010 nu a afectat libertatea de a purta în public orice ținută sau articol vestimentar – cu sau fără conotație religioasă – care nu are drept efect ascunderea feței. Curtea este conștientă de faptul că interdicția litigioasă afectează în principal femeile musulmane care doresc să poarte

vălul integral. Cu toate acestea, ea consideră ca fiind foarte important faptul că această interdicție nu se bazează în mod explicit pe conotația religioasă a îmbrăcăminte respective, ci doar pe faptul că ea ascunde fața. Acest aspect deosebește prezenta speță de cauza Ahmet Arslan și alții, precitată.”

60. ”Curtea reiterează faptul că o politică sau o măsură generală cu efecte prejudiciabile disproporționate asupra unui grup de persoane pot fi considerate ca fiind discriminatorii, chiar dacă ele nu vizează în mod specific acel grup și nu există o intenție discriminatorie (a se vedea, îndeosebi, *D.H. și alții împotriva Republicii Cehe* [MC], nr. [57325/00](#), §§ 175 și 184-185, CEDH 2007-IV). Totuși, acest lucru nu este valabil decât dacă această politică sau măsură sunt lipsite de o justificare „obiectivă și rezonabilă”, și anume dacă ele nu urmăresc un „scop legitim” sau dacă nu există o „legătură rezonabilă de proporționalitate” între mijloacele folosite și scopul urmărit (aceeași hotărâre, § 196). Or, în cauză, deși se poate considera că interdicția introdusă de legea din 11 octombrie 2010 are efecte negative specifice asupra situației femeilor musulmane care, din motive religioase, doresc să poarte vălul integral în spațiul public, această măsură are o justificare obiectivă și rezonabilă, pentru motivele evocate anterior (paragrafele 144-159 de mai sus). În consecință, nu a existat o încălcare a articolului 14 din Convenție coroborat cu articolul 8 sau cu articolul 9 din Convenție.” Soluții similare au fost date și în cauzele Dakir împotriva Belgiei și Oussar împotriva Belgiei, Cureaua a stabilit faptul că legislația privind vălul care acoperă chipul nu violează art. 8 și 9 din Convenție.

61. Așadar, în cauzele anterior enunțate, Curtea s-a pronunțat exclusiv în situația vălului integral, cu efectul acoperirii feței.

62. Prin modul în care este redactat articolul respectiv este atins criteriul religiei.

63. Originea etnică, identitatea cultural-lingvistă, libertatea confesională reprezintă aspecte unice și definitorii ale fiecărui om. Atât legislația internă cât și tratatele la care România este parte ocrotesc aceste valori intrinseci ființei umane. Modul în care o persoană alege să își manifeste religia și valorile sale nu ar trebui obstructivă ori descurajată. Un mod excesiv, spe exemplu portul vălului integral, ar fi de natură a aduce atingere relațiilor interumane și a comunicării în general prin acoperirea chipului. În privința vălului hijab acesta nu ar trebui să fie de natură a deranja cu atât mai mult cu cât există și năframa, obiect vestimentar tipic românesc.

64. Ca urmare a discuției purtate studenta s-a simțit lezată alengând să participe la cursurile ținute de către partea reclamată, prin poziționarea în ultima bancă, nemaexistând alte discuții pe această temă. Nu se poate primi nici apărarea potrivit căreia sub niqab ar putut fi ascuse căști ori altele asemenea. Pe acest principiu, critica ar putea fi îndreptată și unei persoane cu păr lung, lăsat desfăcut.

65. Curtea reiterează faptul că, așa cum este protejată de art. 9, libertatea de gândire, de conștiință și religioasă, reprezintă una dintre fundațiile unei „societăți democratice, în sensul Convenției. Această libertate figurează, în dimensiunea sa religioasă, printre elementele vitale a identității credincioșilor și al concepției acestora asupra vieții, reprezentând deopotrivă un bun valoros și pentru atei, agnostici (cazul Leyla Sahin c Turciei par 104).

66. Având în vedere aspectele de mai sus precum și petiția dată, Colegiul director al Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării trebuie să analizeze în ce măsură afirmațiile părții reclamate au o natură discriminatorie, astfel cum este prevăzut în art. 2 alin.1 al O.G. nr.137/2000 republicată.

67. Potrivit art. 15 din O.G. nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, cu modificările și completările ulterioare „Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, dacă fapta nu intră sub incidența legii penale, orice comportament manifestat în public, având caracter de propagandă naționalist - șovină, de instigare la ură rasială sau națională ori acel comportament care are ca scop sau vizează atingerea demnității ori crearea unei atmosfere de intimidare, ostile, degradante, umilitoare sau ofensatoare, îndreptat împotriva unei persoane, unui grup de persoane sau unei comunități și legat de apartenența acestora la o anumită rasă, naționalitate, etnie, religie, categorie socială sau la o categorie defavorizată ori de convingerile, sexul sau orientarea sexuală a acestuia”.

68. În doctrina de specialitate privitoare la dreptul la opinie și exprimare, precum și exercitarea acestuia, se remarcă, sub acest aspect, că Pactul internațional privitor la drepturile civile și politice (publicat în Colectia de Legi și Decrete IV/1974) prin art. 19 alin. 3 stabilește că „exercițiul libertății de exprimare comportă îndatoriri speciale și responsabilități speciale și că poate fi supusă anumitor **restricții care trebuie să fie expres stabilite prin lege și sunt**

necesare: respectul drepturilor sau reputății altora; salvagădării siguranței naționale, ordinii publice, sănătății sau moralității publice”.

69. Convenția Europeană a Drepturilor Omului, ratificată de România prin Legea nr. 30 din 18 mai 1994, prevede în art.10 că: “orice persoană are dreptul la libertatea de exprimare” și precizează în mod expres limitele acestui drept în alineatul 2 al aceluiași articol: “exercitarea acestor libertăți, (n.n. libertatea de exprimare, de opinie și libertatea de a primi sau de a comunica informații ori idei) ce comportă îndatoriri și responsabilități, poate fi supusă unor formalități, condiții, restrângeri sau sancțiuni prevăzute de lege, care constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru (...) protecția reputății sau a drepturilor altora.”

70. Colegiul director reține faptul că afirmațiile părții reclamate au un caracter discriminatoriu, potrivit art. 2 alin. 1 coroborat cu art. 15 din O.G. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, republicată, constatând astfel săvârșirea unei fapte de discriminare.

71. Raportat la fapta de discriminare constatată, Colegiul director dispune sancționarea cu amendă contravențională în cuantum de 2.000 lei a primei părți reclamate.

72. Având în vedere prescrierea termenului de comunicare a hotărârii cu amendă, Colegiul director a stabilit o nouă sancțiune, respectiv avertisment.

73. Obligă reclamatul ... să publice hotărârea de constatare, cu respectarea caracterului confidențial al datelor de identificare ale părților, pe blogul personal.

74. Colegiul director consideră că, având în vedere declanșarea procedurilor interne de sancționare față de primul reclamat, nu este necesară sancționarea Universității din București și a Facultății de Științe Politice.

75. Colegiul director recomandă primului reclamat ca pe viitor să evite formularea unor afirmații cu caracter discriminatoriu.

COLEGIUL DIRECTOR HOTĂRĂȘTE:

1. Respingerea excepției calității procesuale pasive a Universității București.
2. Prin textul supus analizei s-a creat o atmosfera ostila, degradanta, umilitoare la adresa comunității musulmane, reprezentând discriminare cu încălcarea dreptului la demnitate conform art. 2 alin. 1 și alin. 5, art. 11 (1) precum și al art. 15 din O.G. nr. 137/2000 (unanimitate de voturi);
3. Aplicarea sancțiunii avertismentului, în sarcina părții reclamate, domnul ...,
4. Obligarea părții reclamate să publice pe blogul său un rezumat al hotărârii CNCD, în temeiul art. 26 (1)¹ din Legea nr. 189/2013 privind aprobarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 19/2013 pentru modificarea și completarea Ordonanței Guvernului nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare;
5. Emiterea unei recomandări
6. O copie a hotărârii va fi transmisă părților.

VII. Modalitatea de plată a amenzii

Nu este cazul

VIII. Calea de atac și termenul în care se poate exercita

Prezenta hotărâre poate fi atacată la instanța de contencios administrativ, potrivit **O.G. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea faptelor de discriminare, republicată și Legii nr. 554/2004 a contenciosului administrativ.**

Membrii Colegiului director prezenți la ședință

BERTZI THEODORA – Membru

DINCĂ ILIE – Membru

GHEORGHIU LUMINIȚA – Membru

HALLER ISTVÁN – Membru

JURA CRISTIAN – Membru

LAZĂR MARIA – Membru

POPA CLAUDIA SORINA – Membru

SANDU VERONICA TATIANA – Membru

Redactat/motivat SVT

Notă: prezenta Hotărâre emisă potrivit prevederilor legii și care nu este atacată în termenul legal, potrivit **OG 137/2000 privind prevenirea și sancționarea faptelor de discriminare și Legii 554/2004 a contenciosului administrativ**, constituie de drept titlu executoriu.